

Slottekst Sloterdijk, ‘Je moet je leven veranderen’

Petra Bolhuis & Theo Meereboer

Baflo, april 2020

Inleiding

We hebben het boek ‘Je moet je leven veranderen’, van Sloterdijk in de afgelopen colleges behandeld. Daarin zijn een flink aantal nieuwe en vaak ook onverwachte gedachtegangen aan de orde gekomen. Daarmee hebben we een basis gelegd voor de vorming van een nieuw mensbeeld. Het is nu zinvol om dit mensbeeld uit te breiden zodat we een toepassing kunnen ontwikkelen, gericht op ons persoonlijk leven. Daartoe willen we nog een aantal denkbeelden aan het werk van Sloterdijk toevoegen. Enerzijds willen we de door Sloterdijk genoemde antiautoritaire reflex een nadere invulling geven, anderzijds zullen we de culturele ontwikkeling met haar enorme versnelling in wetenschap en techniek onder de loep nemen. We zullen afsluiten met een eigen interpretatie van het concept ‘je moet je leven veranderen’.

1-De antiautoritaire reflex

God is dood

De antiautoritaire reflex heeft, enigszins in tegenstelling tot wat Sloterdijk in dit boek suggereert, niet een enkele oorzaak, maar vele herkomsten. Van die herkomsten benoemt Sloterdijk er één, die hij aantreft bij Nietzsche, wij zullen een andere herkomst, zoals we die deels bij Foucault, deels bij Arendt en deels uit eigen analyse aantreffen, uiteen zetten.

Sloterdijk houdt zich bij de constatering van Nietzsche, dat het overkoepelende verhaal van het Christendom uiteen is gevallen en dat dit resulteert in de uitspraak dat God ‘dood’ is. Omdat er geen gegeven verticaliteit voor alle mensen richting het ene hiernamaals meer is, groeit vanuit dit ‘God is dood’ gaandeweg een individualisering. Dit beschrijft Sloterdijk vanuit vele gezichtspunten in zijn boek.

Disciplineren

Wanneer we hier de denkbeelden van Foucault naast leggen, die ook in het verhaal van Sloterdijk aan de orde zijn geweest, dan zien we een andere lijn, die eveneens tot individualisering heeft geleid. In ‘Discipline, toezicht en straf’ laat Foucault zien, hoe de ontwikkeling van de democratische samenleving gepaard gaat met de noodzaak om een zelfverantwoordelijke bevolking te realiseren. Dat is niet in eerste instantie uit machtswellust of opportunisme, zoals zo vaak in machtspolitieke analyses wordt beschreven. Het is eerder dat deze varianten gebruik, of misbruik, maken van wat we zouden kunnen opvatten als een vorm van de door Sloterdijk benoemde immuunsystemen¹.

¹ Zie bijvoorbeeld blz. 465 en 466

In de samenleving vóór de democratie kende men een standenmaatschappij. Aan de ene kant blijft ieder lid van een stand in denken en doen binnen de kaders van de stand, iets wat we bij Marx als klassenbewustzijn terugzien. Aan de andere kant wordt standoverschrijdend gedrag door de eigen en andere standen afgestraft. Wanneer de democratie nu de standsgelijkheid, als norm neerzet, valt deze regulering weg. Omdat de samenleving noodzakelijkerwijs een regulerende ordening nodig heeft, is in de democratie een manier ontstaan om een zelfverantwoordelijke bevolking te vormen. Dit gebeurt door disciplineren.

Deze disciplineren vond en vindt plaats op alle niveaus van het bestaan. Zij wordt vnl. geïnitieerd door overheden en overheid gerelateerde organisaties. We kunnen de aanvang ervan nog terugzien in het populaire toneelstuk over Veenhuizen, maar ook in de verhalen over woonwijken waar een ballotagecommissie bepaalde of iemand in aanmerking kwam voor een woning.

De disciplineren is ondertussen doorgedrongen tot op het niveau van de basale opvoeding. Zindelijkheidsstraining, vaccinatie, consultatiebureau en controle op de taalontwikkeling zijn een paar voorbeelden van de opvoeding tot burger. Dit maakt ieder lid van de samenleving tot een rechts- en standsgelijke, tot een burger en daarmee tot een 'wat', zodat alle mensen een groot aantal gedragingen en denkbeelden met elkaar gemeen hebben. In de huidige coronacrisis kunnen we goed waarnemen hoe enerzijds een beroep wordt gedaan op de -ondertussen sterk gegroeide zelfregulering-. Maar deze zelfregulering heeft altijd als grens de noodzakelijke basisvoorwaarden voor het in stand houden van het horizontaal immuunsysteem van de gemeenschap. In de specifieke situatie van een corona uitbraak lijkt het woord immuun alleen te slaan op gezondheid, maar het gaat, zoals Sloterdijk beschrijft, om een afweersysteem van de gemeenschap tegen alles wat het overleven van de gemeenschap op het spel zet.

Het wie en het wat

Nu gaan we er van uit, dat ieder mens uniek is en deze uniciteit is, ook weer voor zover wij nu weten, gebaseerd op onze aanleg. Deze aanleg is een potentieel, dat vorm krijgt door de omstandigheden waar het individu in geboren wordt en in opgroeit. Denk aan de taalontwikkeling; kinderen kunnen alle talen leren spreken, maar na een bepaalde leeftijd spreek je een moedertaal die qua vloeiendheid en woordenschat bijna niet meer te evenaren is door enige andere taal.

Wanneer nu dit potentieel tot het 'wat' gevormd wordt, dan wordt niet het hele potentieel tot dit 'wat' gemaakt. Een deel ervan kan niet in het 'wat' worden ondergebracht. Dit deel blijft achter in het innerlijk van het individu en wordt ervaren als de eigen identiteit. Wat achterblijft is dat deel van de aanleg van het individu, dat niet tot een uitdrukking van het gelijke kan worden gevormd. Dat is het 'wie'. We kunnen dan begrijpen, dat hoe meer 'wat' er ontstaat door disciplineren, hoe meer 'wie' er ontstaat. De groei van het 'wie', die gelijke tred houdt met de toename van de disciplineren, is in onze tijd dan ook erg groot geworden en dat is dan ook de reden, dat er in de afgelopen decennia geschreven wordt over 'het dikke ik', maar ook de antiautoritaire reflex ontstaat door de groei van dit 'wie'.

Nu zijn alle mensen gelijk in zoverre dat ze allemaal verschillend zijn, om Arendts uitleg van de term pluraliteit te parafaseren. Mensen leven in dus in een pluraliteit, ze leven in een gedisciplineerde context, een gedeeld basiskamp om Sloterdijks term te gebruiken, maar met een steeds groter besef van hun anders zijn dat alle mensen ook kenmerkt. Dan stuiten we op het feit, dat bij sommige mensen het 'wie' voor een belangrijk deel congruent is met het 'wat', terwijl bij anderen het 'wie' en het 'wat' goeddeels van elkaar gescheiden zijn. Dit wordt bepaald door de mate, waarin omstandigheden en aanleg bij elkaar passen, bij elkaar passen gemaakt kunnen worden, of niet.

Naarmate de individuen zich meer en meer als een 'wie' beginnen te ervaren, gaan zij zich ook meer 'anders' voelen als alle anderen. Dan gaan mensen zich ervaren als een 'ik' in het 'niet ik'. Die

ervaring levert de vorming van een eigen, uniek wereldbeeld op, wat op zijn beurt weer tot gevolg heeft, dat er een kritische, uit de Verlichting voortkomende, verhouding met alle informatie ontstaat; de antiautoritaire reflex.

Langs de lijn van het denken van Sartre's existentialisme en het 'wat vind je er zelf van?' uit de 70er jaren van de vorige eeuw dringt de antiautoritaire reflex diep in ons innerlijk door. Uit deze analyse kunnen we de conclusie trekken, dat onze als uniek ervaren identiteit het onbedoelde en onvoorziene gevolg is van de interactie van aanleg of aard en onze vorming tot burger. Wordt onze aanleg niet gevormd tot mens in het menselijke basiskamp, dan worden we geen mens. Onze reëel bestaande uniciteit is dus afhankelijk van het gedisciplineerd subject dat wij zijn. Die disciplinerende stopt niet bij de volwassenwording, maar gaat levenslang door. We hoeven maar naar de huidige corona instructies te kijken om te zien dat de disciplinerende nog steeds opgeld doet, maar ook dat de antiautoritaire reflex overal zichtbaar is.

De wolk

Het gedisciplineerde subject, dat ook een uniek wezen is, leeft met al die andere gedisciplineerde subjecten in een gemeenschap. Wij hanteren de metafoor van de wolk om duidelijk te maken, hoe zo'n gemeenschap is opgebouwd en hoe die beweegt. In het centrum van de wolk zitten die subjecten, die zich tevreden voelen met de gemeenschap waarin ze leven. Hun 'wat' en hun 'wie' zijn in harmonie met de eisen van de gemeenschap.

Naarmate individuen minder in harmonie met de eisen van de gemeenschap zijn is hun 'wie' minder op te nemen in het 'wat'. Dit betekent, dat aan de rand van de wolk die individuen gesitueerd zijn, die veel uitdrukking aan hun 'wie' geven, als onbedoeld gevolg van het gegeven, dat hun 'wie' slecht in te passen is in het 'wat'. Hier vinden we de mensen die we excentriek noemen, waanzinnig, geniaal of anderszins sterk afwijkend van de eisen, die door de gemeenschap aan het 'wat' worden gesteld. In onze tijd hebben alle individuen een eigen wereldbeeld gevormd en dit eigen wereldbeeld maakt ieder van hen kritisch ten opzichte van de eisen van de gemeenschap. Feitelijk heeft de wolk op dit ogenblik een vrijwel leeg centrum en zitten alle individuen min of meer aan de periferie van de wolk.

We hebben hiervoor beschreven hoe de vorming van de individuen in de samenleving tot stand is gekomen en we hebben een metafoor geschetst die de positie van de verschillende individuen in relatie tot elkaar en de gemeenschap toont. We willen nu aandacht besteden aan een belangrijke maatschappelijke ontwikkeling, die ons leven in hoge mate bepaalt. Het gaat hier om de ontwikkeling van de wetenschap en techniek. Die heeft ons de opheffing van de schaarste gegeven, wat veel lijden heeft opgeheven. Ook heeft het een cultureel indrukwekkend basiskamp opgeleverd.

2- Een geschiedenis van wetenschap en techniek

Van top down naar bottom up

De ontwikkeling van wetenschap en techniek verdient aandacht. Voorafgaand aan de wetenschap en haar waarheid, die toetsbaar, herhaalbaar en meetbaar moet zijn, kende men een hiërarchische overgedragen kennis en kunde. Van vader op zoon, van moeder op dochter en van meester op knecht werd de cultuur overgedragen van de ene generatie op de andere. Daarnaast had de kerk de zgn. *auctoritas*, wat de totale zielzorg van alle mensen inhield. En de kerk was zelf sterk hiërarchisch

van structuur. Dit betekent, dat de cultuur ook hiërarchisch werd overgedragen.

Nietzsches beschrijving van de wil tot macht biedt hier verheldering. Sloterdijk sluit ook aan bij deze benadering als hij schrijft; cultuur is een orderegel. We kunnen dan cultuur beschrijven als een manier om te overleven en dit overleven gebeurt door de wil tot macht. Alle structuren in een culturele gemeenschap zijn uitdrukkingen van de wil tot macht, d.w.z. van denken en doen, gericht op overleven.

Het ontstaan van de burgerlijke samenleving maakte een ander wereldbeeld dan het middeleeuwse noodzakelijk, aangezien mensen van de nieuwe samenleving het middeleeuwse wereldbeeld niet langer konden volgen. Dit middeleeuwse wereldbeeld kende geen plaats voor menselijk ingrijpen en het had weinig ruimte voor intermenselijke relaties. De nieuwe tijd had behoefte aan een nieuw wereldbeeld, waarin het menselijk ingrijpen in de materiele werkelijkheid een geaccepteerde en centrale plaats kreeg. Dat is enerzijds een enorme omwenteling, maar ook dit ingrijpen is een uitdrukking van de wil tot macht.

Dit ingrijpen in de materie vindt plaats in een gemeenschap van mensen, die, voor het eerst in de geschiedenis, handelden op een meritocratische basis. Dit vroeg om een horizontale overdracht van kennis en kunde. Wanneer dan de wil tot macht in de vorm van een waarheid over de werkzaamheid kan worden overgedragen via gedrukte informatie iets waarmee het ook een meer en meer een horizontale overdracht werd- in plaats van een hiërarchische, dan kunnen wetenschap en techniek ontstaan. De wil tot macht krijgt de vorm van een bundeling van de kennis en kunde van heel veel personen. Dat levert op, dat we in onze tijd wetenschap en techniek kennen, gevormd door een leger van mensen, die allen een steentje hebben bijgedragen aan de vorming ervan.

Deze groei van wetenschap en techniek is een enerzijds een verticaal proces van het basiskamp, waarbij iedereen deelneemt aan deze verticale beweging. Anderzijds ervaart ieder deelnemend individu ook een individuele verticaliteit doordat de ontwikkeling een eenheid is, waar het individu vanuit een eigen verticale beweging aan deelneemt. Tenminste, zo was de situatie tot het einde van de 19de eeuw; tegenwoordig is er geen ervaring van eenheid meer zodat we als enkeling tegenover de wereld staan. De mythe van de autonome mens is daarbij een belangrijke notie. De kennis en kunde, die we in de loop van de tijd als gemeenschap hebben opgebouwd wordt ingezet binnen een narratief dat het autonome handelen en de concurrentie tussen mensen, landen en bedrijven centraal stelt. Het idee van het gedeelde basiskamp, waarop deze meer individuele oefeningen zich baseren en zonder hetwelk zij niet zouden kunnen plaatsvinden, verdwijnt uit de ervaring.

In de afgelopen decennia zijn we daarnaast in een acceleratie van deze kennis en kunde terechtgekomen. Steeds sneller komen nieuwe technieken op de markt en ontstaan er nieuwe structuren, die ons leven gaan bepalen. We maken daar gebruik van als was het een uitdrukking van individuele macht, zoals toen de cultuur werd overgedragen vóór de aanvang van de moderne tijd.

Hier zit een belangrijk, maar ook gevaarlijk aspect van de tegenwoordige ontwikkeling in. De mens, die achter een computerscherm een drone bestuurd, die op een knop kan drukken, waarmee een oorlog wordt ontketend of die een vliegtuig bestuurd, dat bommen laat vallen, zou niet langer moeten denken en doen vanuit de gedachte dat hij of zij een uniek individu is, maar vanuit de gedachte, dat hij of zij een uniek onderdeel is van een gemeenschap van unieke mensen en dat de uniciteit ten dienste moet staan van de gemeenschappelijke wil tot macht. Er is een verantwoordelijkheid van ieder individu om alle gedrag te overwegen in de relatie tot die gemeenschappelijke wil tot macht.

Wat te doen?

Waar we aan de ene kant de mythe van de autonomie overal terugvinden in de beschrijving van ons moderne leven, is er anderzijds in toenemende mate het gevoel dat een mens in zijn eentje geen

invloed kan uitoefenen op hetgeen er in de wereld gebeurt. Klimaat, economie en vluchtelingen zijn problemen die niemand autonoom kan overdenken, laat staan oplossen.

Dit overwegen wat te doen is niet beperkt tot deze grote problemen van onze tijd, maar is ook deel van ons dagelijks leven. Hoe gaan we om met wetenschap en techniek in de kleine dingen van het bestaan, zoals mobiliteit, afval? De cultuur is ons basiskamp. Het voortbestaan van de cultuur bestaat alleen dankzij de overdracht van die cultuur, met haar onvolkomenheden. We leven, dankzij het maken van fouten en vergissingen. Waren wij perfect, dan bestonden we niet. Immers, de perfectie kent geen tekort, geen toevoegingen en is dus dood. Met deze onvolmaaktheid van ons bestaan, moeten we de toekomst in. Wanneer we hierbij de vraag stellen, hoe we dat moeten doen, dan is het antwoord, in een verlengde van de opvattingen van Sloterdijk, dat we moeten leven alsof we leven in onze ideale wereld.

Niet cynisch, maar kynisch

In zijn eerste grote werk 'De kritiek van de cynische rede' beschrijft Sloterdijk een levenshouding, waar we vandaag de dag wel veel aan kunnen hebben. Hij noemt die levenshouding de houding van de kynicus. Een kynicus is een mens, die in iedere situatie die zich hiervoor leent, handelt op basis van een oordeel voortkomend uit een overwogen, eigen oordeel. Niet langer wordt het gedrag van de kynicus bepaald door conventies, door angst voor afwijzing of de gemakzuchtige houding van het voegen naar hoe iedereen het doet, maar door een houding, gebaseerd op de eigen ideale werkelijkheid. Aangezien de omstandigheden veranderen, verandert de kynicus evenzeer. Dat maakt, dat de kynicus grillig lijkt, wisselend van opvatting en gedrag en daarmee inconsistent. Waar de cynicus verzucht; "Er is geen waarheid en niemand is te vertrouwen en dus moet ik vuile handen maken anders wordt ik voor dom en naïef versleten." Daar zegt de kynicus; "Het maakt me niet uit of er geen waarheid is en of andere mensen te vertrouwen zijn, ik leef alsof ik leef in de wereld waar ik in zou willen leven en de consequenties aanvaardt ik willens en wetens."

Deze analyse is tot nog toe abstract en vraagt een concrete invulling. De confrontatie met een wereldwijde pandemie, veroorzaakt door het coronavirus, levert een volledig nieuwe situatie op. Van ieder van ons, van alle mensen in de hele wereld, wordt een nieuw gedrag geëist. Deze pandemie heeft de hele mensheid in een crisis gebracht. Het economisch systeem, dat wereldwijd het bestaan van mensen na de Tweede Wereldoorlog is gaan bepalen, is met een schok stilgevallen. Honderden miljoenen zijn werkloos geworden en zijn dus verstoken van enige bron van inkomsten. Ook heeft het virus zich onder honderdduizenden verspreid. De verwachting is, dat nog veel meer mensen dit lot zal treffen. We maken mee, hoe onze overheid een bepaalde strategie wil volgen, waarbij de bevolking de overheidsinstructies moet opvolgen. Los van de vraag of dit de beste strategie is, is de keus op deze strategie gevallen en daar moeten we het mee doen. Hier vraagt de cultuur als orde regel dat wij ons houden aan dat wat het overleven van de gemeenschap mogelijk maakt. De mythe van de nationale staten en van het autonome individu vallen om. Waar nog geprobeerd wordt om daar aan vast te houden, grijpen anderen in of mislukt de bescherming van de gemeenschap. Ook het idee dat wetenschap iets met zekerheid kan zeggen over de toekomst werd ontmaskerd. Enerzijds beroept iedereen zich op de specialisten, anderzijds maken specialisten duidelijk dat de vraag of hun aanpak de juiste is, pas over een paar maanden of zelfs jaren kan worden beantwoord. Dat betekent niet dat wetenschap geen uiterst belangrijke rol heeft in dit hele proces, maar wel dat zij qua reikwijdte op haar plaats wordt gezet. De toekomst is ongewis en wetenschap bestaat uit *trail en error* en anticipatie op de veranderende feiten. De kynicus zoekt daarin een eigen weg, zonder cynisch te worden.

Sloterdijk koppelt het optreden van de antiautoritaire reflex aan het inzicht dat langzamerhand alle kinderen van de Verlichting hebben; dat er sprake is van nihilisme. Dat wil zeggen, dat we veel later dan Nietzsche tot de zelfde conclusie komen, namelijk dat de eenheid, de waarheid en de waarden verdwenen zijn.

Deze antiautoritaire reflex, waar Sloterdijk veel aandacht aan besteedt, werd op pijnlijke wijze zichtbaar tijdens de coronacrisis doordat heel veel mensen de aanwijzingen van de overheid aan hun laars laptten. Ook waren er ongelofelijk veel mensen, die het beter wisten, waarbij het gezegde 'de beste stuurder staat aan wal' direct aan de orde kwam. Daar zien we het ontbreken van de eenheid en waarheid. Ook ontbreekt de gedeelde morele ervaring, die de eigen wil onderschikt aan de gemeenschappelijke belangen.

Hier zien we heel concreet het verschil tussen de bourgeois en de citoyen . De bourgeois is voortdurend uit op het eigen belang in het hier en nu. Dat kan in de vorm van concrete revenuen, maar ook in de vorm van aandacht of macht. Al deze vormen zijn gericht op het zgn. 'dikke ik'. De citoyen daarentegen is gericht op de belangen van de gemeenschap en, waar mogelijk binnen de capaciteiten van de betreffende mens, de wereld en de aarde. Dat is de politieke positie van de kynicus. Deze politieke positie vertaald zich ook naar het dagelijks leven. Het is onmogelijk om ideale keuzes te maken. We leven in het basiskamp en moeten daar, hoe dan ook, gebruik van maken. Dus maken we onvermijdelijk gebruik van dingen en structuren die deel uitmaken van de omvattende werkelijkheid, die vol zit met datgene waar we vanaf willen. In die zin maken we allemaal 'fouten' en doet niemand het echt goed, we streven naar beter. We kunnen niet leven zonder ecologische footprint. Enerzijds is het goed om de footprint te reduceren waar we dat kunnen, anderzijds er een groter belang in de verandering van de basale houding die we innemen ten opzichte van het basiskamp. We leven en werken alsof de plek die we in de samenleving verwerven onze persoonlijke prestatie is. In de manier waarop we met elkaar concurreren om een goede economische plek voor onszelf te bemachtigen, gaan we volledig voorbij aan het gegeven, dat het basiskamp de voorwaarde vormt voor ons bestaan. Zonder basiskamp zelfs geen luiers of wieg om in te liggen, laat staan scholing of arbeidsmarkt.

Om recht te doen aan ons bestaan, moeten we het basiskamp op twee manieren met een andere houding leren bezien. Aan de ene kant is het de structuur van condities, die ons in staat stelt om onszelf te ontplooien, anderzijds is het de omvattende menselijke macht als resultaat van generaties van verticale inspanning. Al die eeuwen, waarin de mensen zich ervoeren als levend in een omvattende eenheid en zij daardoor een verticaliteit kenden, die wel niet identiek was, maar toch gericht was op een gemeenschappelijk doel. Voor ons is het nu van belang, dat we de macht van het basiskamp geconcretiseerd in technieken en kennis van structuren die ons individuele macht geven,, gaan hanteren met een nieuwe morele houding. Niet langer gaat het om de individuele manier om door concurrentie zo hoog mogelijk in de pikorde te komen, het gaat om de manier, waarop iemand als mens een bijdrage aan de mensheid kan geven. In het begin van de zestiger jaren van de vorige eeuw zei president Kennedy 'Vraag niet wat Amerika voor jou kan doen, vraag wat jij kunt doen voor Amerika.' Deze uitspraak kunnen we nu voor de hele wereld en aarde uit de mottenballen halen. De wijze waarop ieder van ons dit kan doen, hebben we geschetst in het beeld van de kynicus. Al met al is het belangrijk om te beseffen, dat wat we hiervoor hebben geschreven over menselijke en intermenselijke gedragingen, berusten op een, weliswaar gefundeerd filosofische, mening. Het is aan ieder van de lezers om er uit te halen wat zinvol lijkt.

Slot

Sloterdijk sluit af met een verwijzing naar Jonas;

“Aan de filosoof Hans Jonas hebben we het bewijs te danken dat de uil van Minerva niet altijd pas hij het vallen van de avond begint te vliegen. Door zijn omvorming van de categorische imperatief tot een ecologische imperatief heeft hij aangetoond dat in onze tijd een vooruitziend filosoferen mogelijk is: 'Handel zo dat de gevolgen van je handelen samengaan met het voortbestaan van echt menselijk leven op aarde.' Hiermee krijgt de metanoëtische imperatief voor het heden, die de categorische imperatief toespitst tot een absolute, voldoende scherpe contouren. Hij stelt de harde eis aan de slag te gaan met het concreet geworden universele. Hij verlangt van ons dat we ons permanent ophouden in het overbelastingsveld van enorme onwaarschijnlijkheden. Omdat hij iedereen persoonlijk toespreekt, moet ik zijn appèl op mezelf betrekken als was ik zijn enige geadresseerde. Van mij wordt geëist me te gedragen alsof ik du moment kan weten wat me te doen staat zodra ik mezelf beschouw als speler in het netwerk van de netwerken. Ik moet elk moment een prognose maken omtrent de gevolgen van mijn handelen voor de ecologie van de werldsamenleving. Het komt me zelfs belachelijk voor mezelf als lid van een volk van zeven miljard te beschouwen, terwijl mijn eigen natie me al te veel is. Ik moet als wereldburger mijn mannetje staan ook al ken ik nauwelijks mijn burens en verwaarloos ik mijn vrienden. Ook al blijven de meesten van mijn nieuwe volksgenoten onbereikbaar voor mij omdat 'Mensheid' noch een geldig adres is, noch een grootheid die je kunt ontmoeten, toch heb ik de taak rekening te houden met haar reële aanwezigheid bij elke handeling die ik verricht. Ik moet me ontplooiën tot een fakir van de co-existentie met alles en allen en mijn voetafdruk op de omgeving reduceren tot het spoor van een veer.”²

Jaspers ziet het als volgt;

“Existentie hoort tot het onkenbare we zien altijd alleen verschijnvormen. Dus spreken over menselijke existentie betekent dat “ De wereld van de wetenschappen wordt verlaten, wat over (de) existentie kan worden gezegd, is slechts Erhellung. Daarin zit het woord hell = licht, helder; woorden als 'verheldering' of 'opheldering' geven bij benadering weer wat Jaspers met Erhellung bedoelt. Schrijvende over communicatie, vrijheid, waarheid, liefde, over het onvoorwaardelijke, dat in het Duits het Unbedingte wordt genoemd, over een onvoorwaardelijk handelen, over een 'absoluut' bewustzijn, over dood, lijden, schuld, angst enzovoort, tracht Jaspers een herkenning tot stand te brengen van wat in ieder mens als mogelijkheid aanwezig is en op te roepen tot wat in ieder mensenleven om verwerkelijking vraagt. 'Existentie' staat dus niet voor iets wat er objectief is, maar voor mogelijkheden, waarvan de verwerkelijking van mij en van mij alléén afhangt. In de existentie-verheldering gaat het in wezen over de oude waarheid dat een mens zijn leven kan verliezen door het te willen behouden en dat hij zijn leven misschien behoudt door het in wereldse zin te verliezen. De realisering van die existentiële mogelijkheden is er natuurlijk niet één keer en dan voor altijd, het hele leven is een realiseren of een irrealiseren, dus verzaken van mogelijkheden.”³

De kynicus zal moeten omgaan met een steeds veranderende wereld. Zijn eigen wie is gevormd door een invoeging in de wereld van het basiskamp waarin hij of zij toevallig is terechtgekomen, dat maakt

² 464/465

³ Sperna weiland blz. 118

dat we altijd vanuit een bepaald perspectief naar de feiten kijken. We voegen ons naar bepaalde regels gemakkelijk omdat die ons van meet af aan zijn meegegeven in opvoeding en onderwijs. Sloterdijk verwacht, met Jonas, dat de ecologische crisis die zich aandient ons zal dwingen tot verandering. Niemand kon voorzien hoe de crisis van corona ons allemaal zou veranderen en we zullen het nodig hebben om als de koorddanser, de acrobaat, om te gaan met de wereld na corona. Er zullen voorbeelden opstaan aan de periferie van de wolk die ons leiding zullen willen geven en het zal aan ieder van ons zijn om die kynicus te zijn waartoe Sloterdijk ons oproept. Leven alsof we leven in de wereld waarin we zouden willen leven en dan ook nog rekening houdend met een wereld die geen in- en uitsluiting meer verdraagt omdat het leven van ons allemaal gevangen is, maar ook gedragen wordt door één groot basiskamp.

Lijkt dat utopisch en onmogelijk? Ja! Maar misschien wel het beste wat het boek van Sloterdijk heeft beschreven is hoe wij als doodgewoon ervaren wat voor onze voorouders het totaal onmogelijke was. Of het nu gaat over de ontwikkeling van techniek, gezondheidszorg, reizen door de ruimte of over idealen als vrijheid en gelijkheid, voor dat alles geldt; wat eerst ten hoogste onwaarschijnlijk was, is het nieuwe basiskamp. Wat nu onmogelijk lijkt zal dus ooit het alledaagse leven zijn voor generaties na ons.

Boeken

- Neiman, S. (2004). *Het Kwaad Denken: Een andere geschiedenis van de filosofie* (W. v.d. Star, Vert.). Amsterdam: Boom.
- Neiman, S. (2014). *Waarom Zou Je Volwassen Worden* (R.v.d. Plassche, Vert.). Amsterdam: Ambo|Anthos.
- Sloterdijk, P. (2007). *Woede en Tijd: Een politiek-psychologisch essay* (H. Driessen, Vert.). Amsterdam: Sun.
- Sloterdijk, P. (2011). *Je Moet Je Leven Veranderen: Over anthropotechniek* (H. Driessen, Vert.) (2e druk). Amsterdam: Boom.
- Sloterdijk, P. (2013). *Kritiek van de Cynische Rede* (T. Davids, Vert.). Amsterdam: Boom.
- Sperna Weiland, J. (1999). *de Mens in de Filosofie van de Twintigste Eeuw* (2e druk). Amsterdam: Meulenhoff.
- Waanders, J. (2018). *Sporen van transcendentie, De filosofie van Karl Jaspers*. Oud-Turnhout en/ 's-Hertogenbos: Gompel & Svacina.